

DEEL

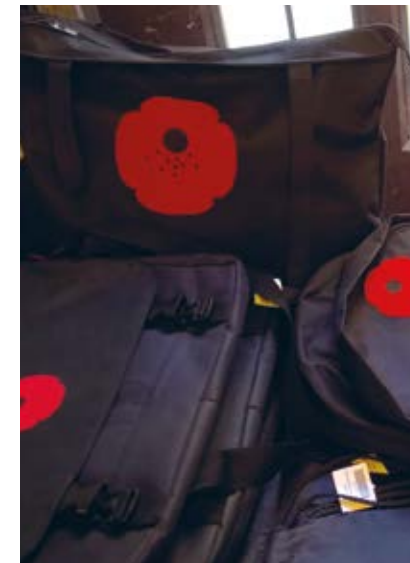
1

*De klaproos,
McCrae
en het gedicht*

1 DE POPPY VANDAAG, EEN KEURMERK

De klaproos heeft nog nooit op zoveel wegwijzers, folders, affiches en websites gestaan als vandaag. Allemaal gaan die over de Eerste Wereldoorlog, alsof de bloem naast een symbool voor de Eerste Wereldoorlog ook een wegwijzer of een soort keurmerk geworden is. Dat de klaproos tegenwoordig meer dan ooit overheerst, is een rechtstreeks gevolg van de sterke band tussen België en het Verenigd Koninkrijk en zijn toenmalige kolonies, omdat het in de eerste plaats Britse troepen waren die rond Ieper streden en hun bloed lieten. Dan is het niet meer dan logisch dat achteraf nogal wat mensen uit die gebieden naar België komen om hun lijden, rouw en verdriet een plaats te geven. Zij brachten de ‘poppy’ mee en gebruikten hem ook buiten hun land als herdenkingssymbool. Op die manier pikte men de klaproos hier op.

Tegenwoordig is de poppy in het Verenigd Koninkrijk en de meeste van zijn oud-kolonies simpelweg heilig, wat wel eens reden vormt voor controversen. Zo is het werkelijk niet done om als publieke figuur geen poppy op te spelden na de 1 november. Je vindt dan geen enkele televisiepresentator die niet het goede voorbeeld geeft. Tv-figuren die om de een of de andere reden geen poppy willen dragen op het scherm, vormen meteen het middelpunt van een hetze. Het overkwam Jon Snow, nieuwslezer bij de Britse commerciële omroep Channel Four, in 2014. De discussie die volgde deed de controverse over zwarte piet in Nederland van de voorbije jaren in het niets verzinken. Terwijl de man eigenlijk maar duidelijk wou maken dat hij het liefst zijn eigen keuzes maakt.

▲ Poppymania, of de klaproosgekte. Je kunt het zo gek niet bedenken of je kunt het krijgen in het poppy-thema. De populariteit van de klaproos, en dus zijn commerciële exploitatie, is nog nooit zo groot geweest als vandaag. De vele honderdduizenden herinneringstoeristen, zoals ze genoemd worden, die naar de Westhoek afzakten in de herdenkingsjaren konden zich te goed doen aan een gigantisch arsenaal aan souvenirs. Uiteraard mochten Poppy-bier en Poppy-chocolade in dit gamma niet ontbreken.

Intussen zetten zelfs de ploegen uit de Premier League, die door tientallen miljoenen mensen wordt bekeken, klapprozen op de shirts van hun spelers in de weken voor Remembrance Day, zoals zij 11 november noemen. De officiële herdenkingen op die dag culmineren in de herinneringsoptocht die door Londen trekt en eindigt aan de Cenotaph, het officiële monument voor alle Britse militaire oorlogsslachtoffers. Deze lege – maar symbolisch bijzonder geladen – kunstige lijkst, oersymbool op zich, wordt dan overladen met kransen, tot hij uiteindelijk lijkt op een beige stuk rots in een zee van rood.

BELGISCH MADELIEFJE

De Belgische soldaten aan de IJzer hadden oorspronkelijk een eigen bloem die hun functioneren en lijden aan het front in herinnering bracht: de madelief.

Enerzijds is het symptomatisch voor de manier waarop veel Belgen relatief kort na de feiten met de Eerste Wereldoorlog omgingen, dat een buitenlands symbool een eigen symbool heeft vertrappeld, of op z'n minst aan de kant heeft geschoven. Anderzijds startte deze evolutie al tijdens de oorlog zelf, want Belgen en Fransen leerden de klapproos toen al kennen en voerden de bloem, ter onderstreping van de samenwerking tegen de gemeenschappelijke vijand, op als element om die verbondenheid extra in de verf te zetten.

Honderd jaar later zie je door deze factoren amper nog madeliefjes in Vlaanderen, maar des te meer klapprozen als het over de Eerste Wereldoorlog gaat. Het is dan ook logisch dat die buitenlandse bloem de sterk hernieuwde aandacht van Belgen voor wat honderd jaar geleden is gebeurd mee vorm geeft.

Toen 2014 naderde, besliste de Belgische provincie West-Vlaanderen om een grootschalig herdenkingsprogramma op poten te zetten en dat programma zo'n beetje volledig te enten op cultuur. 'Gone West' werd het programma genoemd, met de poppy als logo en de website flandersfields.be als uithangbord. De bewegwijzering die in het kader van deze activiteiten werd geplaatst, draagt nu nog steeds die poppy. Ook op het promotiemateriaal prijkte de poppy. Het herdenkingsprogramma dat de Belgische federale overheid parallel opstelde kreeg eveneens de poppy als logo en ook

▲ Tijdens de oorlog al werd flink geïnvesteerd in propagandaprenten als deze. Ze staan bol van de symboliek. Bemerkt achter de freule met grote zak zaad de geploegde, vruchtbare achtergrond, die klaar ligt om te ontkiemen en de door de oorlogsinspanning getroffen landen weer te laten groeien en bloeien zoals nooit voorheen. Ook de opkomende zon maakt duidelijk dat een nieuw tijdperk op komst is. Links op de voorgrond de Britse poppy en de Belgische madelief, een verwijzing naar de landen die hun lot aan elkaar verbonden in de doodsworsteling met het Duitse Keizerrijk.

zij verspreidden grote hoeveelheden promotiemateriaal en andere documenten met het bloemetje.

Maar zij waren lang niet de eerste. In Flanders Fields Museum, een van de grote namen in de herdenking van wat België honderd jaar geleden overkwam, koos bij een inhoudelijke opfrisbeurt in 1998 voor een klaproos, gekoppeld aan prikkeldraad omdat dit herkenbaarheid garandeerde, zo namen (terecht) aan. En nog zovele andere organisaties, instanties, bezoekerscentra in de regio gebruiken de poppy, vaak al decennialang, en vaak om dezelfde redenen. Ook al komt die hier dus niet vandaan.

DE FRANSE BLEUET

De redenering ‘wiens brood men eet, diens bloem men allerminst vergeet’ vind je ook terug als je vanuit Ieper zuidwaarts het front van destijds volgt en de grens met Frankrijk oversteekt, langs plaatsen als Deùlémont en Armentières. Alhoewel ook dit stuk front lange tijd door Britten werd bemand, trekken er lang niet zoveel oorlogstoeristen heen. De meeste Britse toeristen die de oversteek wagen in het kader van de Eerste Wereldoorlog, focussen op Ieper en de Somme, of slechts op een van beide. De ongeveer honderdzwintig kilometer ertussen slaan veel Britten over – ten onrechte, maar vaak uit praktische overwegingen. Of omdat ze niet weten dat wat ze overslaan ook Brits front was.

Hierdoor zie je de klaproos in deze omgeving veel minder vaak. Als toeristische diensten uit deze regio hun thematische wandel-, fiets- en autoroutes via het web aanbieden en voorstellen, of in het landschap uittekenen, dan moet je de website waarmee ze dat doen bijna uitkammen op zoek naar een klaproos. Hetzelfde geldt voor ondersteunende brochures, posters en ander drukwerk. Vaak is je zoektocht vruchteloos. Wat een verschil met België! Maar kom wat dichterbij de regio van de Somme en plots is het weer klaproos – in het Frans ‘*coquelicot*’ – wat de klok slaat. En ja, als je de omgeving van de Somme eenmaal voorbij bent, op plekken waar de Franse troepen hoogst tragische gebeurtenissen overkwamen, zoals Chemin des Dames, dan stoot je volop op de Franse evenknie van de klaproos, de ‘*bleuet*’, de blauwe korenbloem. Kortom, in welke mate je de klaproos tegenwoordig in een bepaald deel van het toenmalige front mag verwachten, is recht evenredig met de hoeveelheid Britse nummerplaten op auto’s die je er tegenkomt.

▲
Percelen vol bleuets langs de Chemin Des Dames, aangeplant om te herinneren aan de vreselijk verkwistende aanvallen in deze sector van het westelijk front in de lente van 1917. De nieuwe Franse opperbevelhebber toen was zodanig optimistisch over zijn aanvalsplannen dat geheimhouding van zijn offensief niet als topprioriteit werd gezien. Na afloop moest Nivelle afrekenen met grootschalige munitierijen die uiteindelijk de aanvalskracht van heel het Franse leger braken. Hierdoor stonden de Britten er voor de rest van 1917 op aanvullend vlak alleen voor. Ook zij brachten hun offensieve capaciteit een flinke knauw toe, door dat jaar een nooit eerder gezien offensief te ontketenen rond Ieper. Pas in de zomer van 1918 zouden Fransen en Britten, mede dankzij de steun van intussen massaal opgebouwde Amerikaanse troepenaantallen, opnieuw succesvol ten aanval kunnen trekken.

BOODSCHAP VAN VREDE?

De programma’s naar aanleiding van de honderdjarige herdenking van de Eerste Wereldoorlog, die startten in 2014, heeft men bijna overal als erg succesvol ervaren. Er is in Vlaanderen en Noord-Frankrijk door belanghebbende nationale en regionale overheden, maar evengoed door toeristische diensten en allerlei door de overheid gestuurde verenigingen, flink geïnvesteerd om het erfgoed in de frontstreken op zijn minst grondig op te poetsen, en waar nodig beter te ontsluiten en inhoudelijk beter te duiden door de bouw van een aantal inhoudelijk sterke en vormelijk inspirerende bezoekerscentra. Bij sommige monumenten kan je gerust spreken van een make-over.

In Vlaanderen werden prachtige zaken gerealiseerd rond Ieper om de oorlog weer tot leven te wekken in het landschap. Voor de herdenking

beperkten overheden zich dus niet tot evocatieve herdenkingsplechtigheden, maar ze kozen daarnaast voor meer duurzame initiatieven, zoals de wandelroutes met gekleurde linten, vergezeld van informatiepunten, aan boomhouders als routepad op het front. Of voor toevoegingen aan bestaand erfgoed, zoals een fantastisch bezoekerscentrum aan het imposante Lijssenthoek Military Cemetery bij Poperinge. Er heerst brede consensus dat op de gedane investeringen een flink rendement werd gehaald. De bezoekersaantallen lagen substantieel hoger dan tijdens het decennium voor de herdenkingsperiode. Ook de media-aandacht voor groots opgezette plechtigheden bleek massaal. Critici stelden soms de vraag of deze aandacht wel voldoende gebruikt werd, aangezien ze een duidelijke boodschap misten in die plechtigheden.

Inderdaad, zowel de Vlaamse als de federale organiserende instanties spreken op hun website weliswaar een duidelijke boodschap van vrede uit, maar ter plaatse kwam die niet altijd even duidelijk naar voren. Wel werd sterk de nadruk gelegd op herinneringseducatie en de invulling daarvan. Die verschilt wezenlijk van wat in schoolbrochures uit het Verenigd Koninkrijk staat, nochtans bedoeld voor leeftijdgenoten. Britse instanties, zoals de British Legion, de vereniging van oud-soldaten die een belangrijke rol speelt in het beheren van de erfenis van de Eerste Wereldoorlog, lijken het woord vrede nog iets beter te verstoppen op hun website. Gelijkaardige tendensen vind je in Frankrijk. Dat maakt het contrast met wat de stad Ieper doet groot. Ieper profileert zich zeer duidelijk en behoorlijk radicaal als Vredesstad. In die hoedanigheid ging de stad ook een partnerschap aan met Hiroshima, dat zich al in 1949 omdoopte tot Vredesstad.

In 1982 ging meneer Takeshi Araki, toenmalig burgemeester van Hiroshima, nog een stap verder. Hij richtte de vereniging Burgemeesters voor Vrede op. Intussen zijn ongeveer 6800 burgemeesters lid. Zij delen Araki's engagement om de wereld tegen 2020 kernwapenvrij te maken. Helaas zorgen iets te veel huidige presidenten voor iets te veel obstakels om dat doel te halen.

Ook Verdun riep zichzelf uit tot Vredesstad. Net daar stuurden Europese leiders wél al een niet mis te verstane vredesboodschap uit. Op 25 september 1984 herdacht Frankrijk officieel de zeventigste verjaardag van de start van de Eerste Wereldoorlog. Voor de eerste keer was op een dergelijke plechtigheid de West-Duitse bondskanselier uitgenodigd, toen Helmut Kohl. Nog maar een paar jaar daarvoor was er geen officiële Duitse delegatie welkom bij een herdenking van de landing in Normandië, dus dit

was een duidelijke ommezwaai. Bij het weerklinken van de *Marseillaise* nam de Franse president Mitterand prompt Kohls hand, voor de ogen en de lenzen van de verzamelde Franse en Duitse pers. Minutenlang hielden de twee elkaars hand stilzwijgend vast, alsof ze de boodschap wilden meegeven dat zowel de Fransen als Duitsers hun lessen uit het verleden nu wel geleerd hadden. Wat dit moment nog specialer maakte, was dat Mitterand bij de Duitse inval in 1940 in de omgeving van Verdun gewond raakte en de vader van Kohl nog in de heuvels rond Verdun vocht.

Rond Verdun bereikte de waanzin van de Eerste Wereldoorlog wellicht zijn treurigste dieptepunt. Het begon als een Duits offensief op 21 februari 1916, niet zozeer erop gericht om de stad of de streek in te nemen, maar om zoveel mogelijk Franse reserves naar de stad te lokken en die vervolgens met duizenden kanonnen te vermalen. In het najaar van 1916 namen de Fransen het initiatief terug en maakten ze het eerder geleden terreinverlies goed. Daardoor waren beide legers aan het eind van de slag weer op de posities waarop ze tien maanden eerder begonnen waren. De Slag om Verdun zou duren tot in november 1916 en 800.000 slachtoffers maken. We spreken dan over de optelsom van doden, gewonden, vermisten en krijgsgevangenen aan alle kanten bij elkaar. In die tien maanden tijd werden op het slagveld rond Verdun, in oppervlakte nog geen tien vierkante kilometer, meer dan 53 miljoen granaten afgeschoten. De herdenkingsplechtigheid in 2016 legde opnieuw de klemtoon op samenhang, opnieuw een uitzondering.

